

JUHÁSZ ÁGNES

SZEMÉLYES LÁTÁSMÓD

GONDOLATOK KERÉNYI JÓZSEF
KECSKEMÉTI KÖNYVTÁRÉPÜLETÉRŐL

BUDAPESTI MŰSZAKI ÉS
GAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM
LAKÓÉPÜLETTERVEZÉSI TANSZÉK

„NEKEM EGY EGÉSZ VÁROSOM VAN, AKIT SZERETHETEK”

Kerényi József könyvtárápülete jól olvasható összefüggéseket és rendet teremt Kecskemét hagyományos városszövetében. Az épület – és annak is elsősorban a homlokzatképzése – mindenkit megérint valamilyen módon. Magával ragad, vagy éppen ellenkezőleg, heves elutasítást vált ki. Erőteljes hatásának a megfejtése nem is olyan egyszerű, de próbálkozom vele.

A homlokzat attika-kiképzése egyértelmű kapcsolatkeresés Mende Valér közeli zeneiskolájának a századfordulós homlokzatával. Egészében utalás ez Mende építészetre, amelyben ez az oromzatos homlokzatképzés visszatérő, jellegzetes motívum. Lehet ez a felvidéki pártázatos reneszánsz „népi változata”, de visszaköszön az erdélyi-szász épületekről, a Kós Károly vezette „Fiatalok” körének épületeiről is.

A virágablak-motívum alkalmazásával Kerényi kilép a hagyományos tektonikus architektúrából. Tovább is lép: a homlokzatot már ornamentális felületként kezeli, vagyis képzőművészeti irányba mozdul el, „képarchitektúrát” hoz létre. Ez engem leginkább a szöttesek, a népi hímzések motívumvilágára emlékeztet, amelyet Kerényi építészeti eszközökkel vasbetonba írt át. Ezzel a gesztussal egyúttal a képi metaforák, az asszociációk felé is „ablakot” nyit; nem véletlenül nevezik a helyiek „virágablakos háznak” az épületet; az elnevezés a virágkehelyszerű megjelenésre és a centrális forma virágsziromszerűségére is emlékeztet. A virágmotívum alkalmazása a népi ihletésű szecesszióval mutat kapcsolatot (lásd Márkus Géza közeli Cifrapalotája), csak itt nem festett motívumként, hanem homlokzatképző architektonikus elemként jelenik meg.

Az ablakoknak különleges építészeti megoldása befelé mélyülő térbeliségük. Az ablakforma centrális kiképzése nem tektonikus jellegű, ellentmond a gravitációnak. A homlokzat viszont a lábakra állítás miatt megjeleníti a gravitációt, a tektonikát. A két ellentétes hatás így, kiegyenlítve egymást, végeredményben meglepően könnyeddé teszi a homlokzatot. Még valamit erről a kagylószerűen bemélyedő ablakképzésről. Ez a barokkban-neobarokkban gyakori kagyló-motívum a szomszédos színházépület főbejáratánál is látható, ott ez a befelé mélyülő rovátkolt vakolatkeretezés kihangsúlyozza a főbejáratot.

Nagyon összetett tehát ez a homlokzati kialakítás, sokféle utalást találhatunk benne. Az épület a főter szecessziós és neobarokk világára egyszerre reflektál (modernsége pedig Janáky István Aranyhomok szállójával rokonítja). Sikszerűsége és plasztikussága miatt tekinthető a szecessziós kísérletek némi barokk felhanggal átírt modern változatának. Kerényi ennél az épületnél eljutott egy új építészeti világ határáig, ez a homlokzat ennek a kapuja. Ezt a kísérletet én példa nélkülinek tartom a háború utáni modern magyar építészetben, Makovecz Imre építészetében kereshetünk-találhatunk hasonló szellemű próbálkozásokat. Talán ezek miatt érzem úgy, hogy miközben még mindig felforgatóan új és friss ez az épület, mégis nagyon „kecskeméti”. Új, saját hangon szólal meg és közben illeszkedik a város és a főter építészeti világához.

Dr. Sugár Péter DLA

Ybl Miklós-, Molnár Péter- és Pro Architectura díjas építész
tanszékvezető egyetemi tanár

Kerényi József kecskeméti munkásságával a 2016/2017-es évi DLA tematikus kutatás keretében foglalkoztam először. Mivel a „Tanár Úr” kezdetben oktatója, később vezetője volt a Lakóépülettervezési Tanszéknek, halálát követően a hagyatéki anyag gondozását és az életmű kutatását e szellemi közösség saját feladatának érezte. „Lakós” doktorandusként szívesen kapcsolódtam az életmű feldolgozását célzó munkába. Az első, 2017-ben elkészült tanulmányhoz a 70-es és 80-as évekből származó szakajtó, a munkásságról már korábban megjelent kiadványok, valamint az egyetemi időszakból származó és a tanszéken megőrzött személyes jegyzetek és önéletrajzok szolgáltak információval. A hagyaték a tanszék közreműködésével ekkor került a Lechner Tudásközpontba. A feldolgozás alatt álló anyag még nem volt kutatható, hozzáférhető. A rendelkezésre álló források alapján a dolgozatban hat kecskeméti munka rövid elemzésével a rehabilitáció megközelítési lehetőségeit jártam körbe, olyan szempontok szerint elemezve a projekteket, mint a kor kihívásaira született reakció, a helyhez való kötődés és az identitás. A kutatás folytatását a kecskeméti Kodály Intézet jelenleg tervezés alatt álló bővítése tette indokolttá. Mivel a beruházásban a Kerényi által tervezett Könyvtár-épület megtartása kérdésessé vált, a Lakóépülettervezési Tanszék, valamint a Magyar Művészeti Akadémia, amelynek Kerényi tagja volt, fontosnak érezte, hogy az épületről az esetleges bontás vagy átalakítás előtt egy fotódokumentációval kiegészülő tanulmány szülessen. Mivel a korábbi tanulmányban is a kecskeméti munkásság összefüggéseinek bemutatására törekedtem, jelen írásban is olyan személyes indíttatású, építészeti szempontok alapján vizsgáltam a könyvtár épületét, amelyek általánosan jellemzik Kerényi e korszakát. Az újabb kutatás már támaszkodhatott a Lechner Tudásközpontban időközben feldolgozott hagyatéki anyagra, ami főként fotókat, tervrajzokat, műleírásokat és esetenként skicceket tartalmaz. Emellett számos további cikket találtam a projektek megépülésének éveiből, amelyek ugyan nem tudományos írások, de rendre megszólaltatják mind Kerényit, mind a munkában résztvevő művészeket. Az új források új elemzési szempontokat eredményeztek, mivel az interjúkon keresztül egy belső alkotói nézőpont is jobban megismerhetővé, tetten érhetővé vált. Jelen tanulmányban a korábban leírt gondolatok az életrajzi, személyes vonatkozásokat vizsgálva kerültek átdolgozásra.

Az 1960-as, 70-es évek épületállománya komoly kihívás elé állítja az építész szakmát. Megítélésük a diszciplinán belül és szakmán kívül egyaránt megosztó, ami egyrészt következik a kor társadalmi és politikai szemléletével, illetve az ipari technológiát és az állami beruházásokat kiszolgáló tpusztervekkkel szembeni ellenérzésből, másrészt abból, hogy mára sok épület műszaki állapota leromlott. Bár a korszakra jellemző iparosítás, urbanizáció és a tömeges építési igények teljesítése valóban erős korlátokat állított az építészek elé, számos épület született, amely a kötöttségek és nehézségek ellenére is építészeti értéket teremtett. Kerényi József kecskeméti munkássága különleges eleme ennek az időszaknak, mert a városközpont bővítése során tervezett, főként kulturális és művészeti funkciójú épületei egy területre koncentrálódva koherens egységgé állnak össze, mely egységre kevés példát találunk ebből az időszakból. Épületeit és születésük szellemi körülményeit 40-50 év távlatában nemcsak érdekes, hanem szükséges is vizsgálni, mert sok esetben a változó használói igények miatt, elsősorban műszaki szempontból újragondolást igényelnek. **Bár sok épület nem felel meg funkcionálisan, esetleg épületszerkezettani, statikai szempontból a mai elvárásoknak, építészettörténeti**

jelentőségük vitathatatlan. Fontos tehát, hogy a megváltozott elvárásokra olyan válaszok szülessenek, amelyek azon túl, hogy biztosítják az épület további használatát, a formai–szellemi tartalmat is megőrzik. A Kodály Intézet bővítése kapcsán az életmű elmei közül a könyvtár esetében váltak e kérdések leginkább aktuálissá, mivel az épület nem képes befogadni a beruházásban tervezett programot. A dolgozat az épület értelmezéséhez kíván segítséget nyújtani Kerényi építészeti törekvéseinek, személyes motivációinak számbavételével, valamint a Könyvtárépület és a Kecskeméten található többi épület szellemi összefüggéseinek bemutatásával.

A tanulmány Kerényi kecskeméti munkásságában három olyan meghatározó szempontot emel ki, amely jelentősen hatott mind a tervezés folyamatára, mind a megvalósult épületek karakterére. E három szempont a természeti értékek védelme, az épített környezet és épített örökség védelme, illetve a különböző művészeti ágak integrálása. Mindhárom egyszerre volt a hely és a kor következménye, de éppúgy személyes ügye az építésznek. A dolgozat fejezetei több, a helyhez kötődő munkán keresztül vezetnek be Kerényi személyes látásmódjának három jól elkülöníthető elemét, mint három elemzési szempontot, amelyek a zárófejezetben a Könyvtárépület bemutatásakor egymást erősítve jelennek meg. Kerényi József 1964-ben költözött Kecskemétre. A döntést nem családi vagy baráti kötődés, hanem az önálló munka lehetősége, a szellemi kötetlenség vágya indokolta: **„Olyan volt az a munkahely, mint egy dzsungelben egy tábori kórház: mindent lehetett és kellett csinálni.”**¹ Habár a budapesti építész „kivülről” került a városba, az itt töltött két évtized alatt otthonává, „vallott szűkebb hazájává”² vált az Alföld. Az eredményes munkához azonban a táj karakterének megismerésén túl az akkori hierarchikus tervezőirodai rendszerrel is meg kellett birkóznia. Kerényi a helyi tervezőirodában végigjárta a ranglétrát: először tervező, majd irányító tervező, később irodavezető, végül az iroda főépítésze lett. Mivel kezdetben csak javaslat-tételi jogkörrel bírt, a hierarchia megkerülésével, városi fórumok megkeresésével tudott csak eredményeket elérni. Kecskemétre is jellemző volt, hogy a beruházó kiadta a megbízást egy tervező cégnek, az lebontotta a régi épületeket, és a vezető tervezőhöz került az új épület tervezésének feladata. Kerényi személyes érdeklődésből, a hivatali köröket megkerülve készített skicceket, vázlatokat, és önszántából vállalkozott egy-egy munka megszerzésére, és mint ahogy a Szórákaténusz Játékmúzeum esetében is, olykor a tervezés mellett akár a pénzforrások előteremtésére is.³ Munkásságát számos díjjal elismerték, de ezeknek a sikereknek az eléréséhez a társadalmi szerepvállalás mellett nélkülözhetetlen volt együttműködő személyisége is. Nemcsak a helyi érdekeket és szempontokat ismerő, azok iránt elkötelezett politikai vezetéssel, de a kivitelezésben résztvevő munkásokkal, és a projektek-be bevont képzőművészekkel is megtalálta a közös hangot, így munkái komplex gondolkodásmódot és építész-szerepet tükröznek. „Mindig csak építészetről, csak képzőművészetről, csak kertépítésről stb. beszélünk. Külön-külön! Ezek a részfeladatok a valóságban együttesen alkotják az igazi feladatot: jó emberi környezetépítést.”⁴

1 KRISKÓ János: Nekem egy egész városom van, „akit” szerethetek. Kerényi Józseffel Kriskó János beszélget. Forrás, 2014/11. 88-124.

2 VARGA Mihály: Az Ybl-díjas építész. Petőfi Népe, 1975/91, 4.

3 JUHÁSZ Ágnes: Rehabilitáció Kecskeméten. Kerényi József hat munkájáról. Új építés. In: Építészet és idő. A 60-as és 70-es évek magyarországi építészetének örökségéről. A BME Építőművészeti Doktori Iskola tanulmánykötete 2016/17. Budapest: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építőművészeti Doktori Iskola, 2017, 244-55.

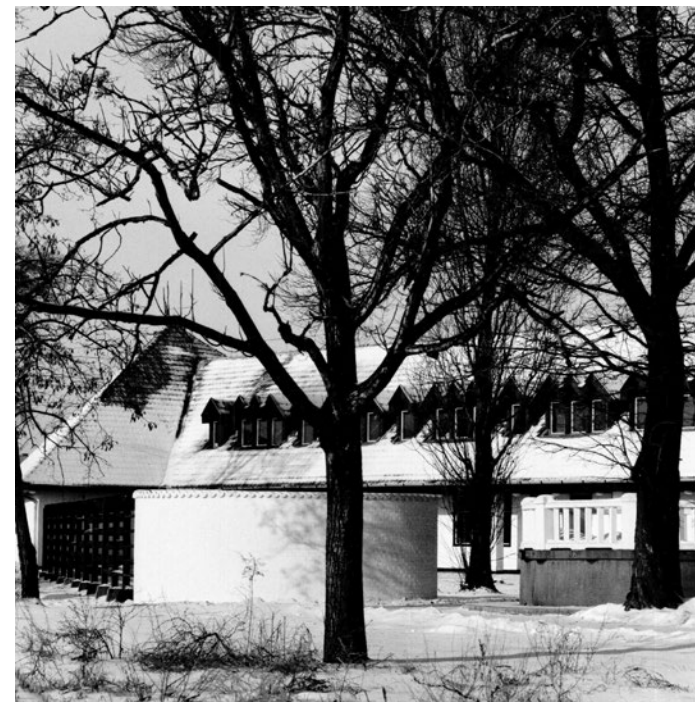
4 KERÉNYI József: Új környezetépítés, Schaár Erzsébet „Utca” plasztikájának elhelyezési javaslata Kecskemét városközpontjában. Hagyatéki anyag, BME Lakóépülettervezési Tanszék.

Kerényi személyes látásmódjának egyik meghatározó eleme a természettel kialakult viszonya. Számos interjúban hangsúlyozta, hogy a Kós Károly tervezte Wekerle-telepen eltöltött gyermekkorán milyen nagy hatással volt későbbi alkotói tevékenységére. A lakónegyedben minden lakáshoz tartozott egy kis kert, a közterületek pedig gazdagon voltak növényekkel telepítve. Ahogy a fák boltozatként összenöve közrefogták az utcákat, a növényzet egyszerre vált esztétikai értéké, és a játék színhelyévé: „a fákra fel lehetett mászni, ez remek dolog volt, a hársfa virágát leszedtük, és még pénzt is kaptunk érte” – emlékezett vissza az építész.⁵ Ezek az évek és élmények alapozták meg azt a természeti környezettel szemben tanúsított alázatot, ami újra és újra megmutatkozik munkáiban.

A 60-as és 70-es években épülő, átépülő hazai városközpontokban sok esetben nem kapott elég figyelmet a természeti környezet. Az új épületeknél bevett módszer volt, hogy első lépésként a talaj kiegyenlítésével és a fák kivágásával „tisztították” meg a terepet, és készítették elő a helyszínt az építésre. Az Alföldön azonban a természetes növényzet kiemelt értéket képviselt. Az itt élő emberek kitartó küzdelem árán szelídítették meg és tették termővé a homokos vidéket; az elsivatagosodás és a szél elleni védekezés eszközeként a klimatikus viszonyokat is jól tűrő fákat honosítottak meg, amelyek az évek során a táj meghatározó részévé váltak. **A fásítás az alföldi utcák karakterének ezért nemcsak meghatározó elemét, hanem mindenkor megőrzendő értékét is képviseli.**

A földrajzi sajátosságokon túl a zöldfelületek Kecskeméten városépítészeti szempontból is meghatározóak. A városközpontban egy olyan homogén közeg létrehozása volt a cél a hatvanas években, ami egységgé fogja össze a különböző korokban épült, változatos és tarka épületállományt. „Nyolc-tíz korszakot képviselnek a kicsit nyugtalan, változatos utcaképek, térrendszerek. Ez is arra ösztönöz, hogy minél több nyugodt felület ellensúlyozza az épületek tarka forgatagát.” – olvashatjuk egy korabeli cikkben.⁶

Kerényi sem meghatározó élménnyel, sem különösebb ismerettel nem rendelkezett az Alföldről, mikor Kecskemétre költözött. Az itt töltött évek során azonban nemcsak megismerte, de meg is értette a tájat. Az alföldi mezővárosok település-szerkezetének kialakulását olyan racionális tényezők határozták meg, mint a domborzat, a városkapuk és az árokrendszerek. A halmazos településekre jellemzően Kecskeméten is organikusan fejlődött az úthálózat. **A város közterületeit múltban gyökerező léptékkal és aránnyal rendelkező utcák és terek alkotják, amelyek fejlődését a kezdetektől a meglévő struktúra megőrzésében és annak továbbírásában, nem átírásában látták.** „A mai úthálózat időbeni fel- és visszafejtésével derült ki: ez a rendszer úgy alakult ki, hogy a település kialakulása óta a különböző korok mindig továbbépítették, a maguk útját hozzáépítették a meglévő rendszerhez, az örökölt úthálózatot megőrizték az új építésénél is” – írja Kerényi.⁷ Mivel az egymásból nyiló terek szövevényes rendszere mellett a zöldfelületek is alapvető szervező erőként voltak jelen a városszerkezetben, ezek védelme, kapcsolati rendszerük megfejtése és továbbépítése éppúgy feladata volt a városba érkező építészeknek a 60-as években, mint az épített környezet gondozása.

A meglévő növényzet megmentése az egyes projekteknél számos kihívás elé állította Kerényi Józsefet. Meglévő épületek felújítása során például a telken található fákat védőárkokkal vetette körül, hogy a kivitelezés során ne sérüljenek, és az építkezést követően is betölthessék addigi szerepüket. **Ezt példázza a Kodály Intézet építése, ahol az építész az egykori kolostorudvar közepén álló hársfa megmentésére vállalkozott, őrizve ezzel a fa és a kerengő évek során kialakult harmonikus kapcsolatát.**

↖ Megőrzött fák a Rajzfilmstúdió udvarában

↑ Megmentett hársfa a Kodály Intézet udvarában

A zöld védelme új épületek esetében sem bizonyult könnyebb feladatnak. A Pannónia Filmstúdió tervezésénél Kerényi előbb az építési terület kiválasztásakor vívott harcot egy fás liget megtartásáért, majd a kerítés vonalvezetését módosította úgy, hogy egy megdőlt, de egészséges meglévő fát megóvjon. Habár keserű a történet vége, megemléendő a Szórákaténusz Játékmúzeum is, ahol annak ellenére, hogy a geodéták a meglévő növényzet védelmében a kitérésnél szinte kicentizték az épület helyét, a kivitelezés során egy zavarodott, feldúlt munkás gyermeke temetése után végül sajnós kivágta az összes fát – olvashatjuk a Forrásban.⁸

Az előbbi projektekkel ellentétben a Széchenyi ligetben nem a meglévő növényzet védelme volt a cél, hanem egy új zöldfelület létrehozása. A munka legnagyobb érdeme ezért talán nem is az, hogy Kerényi helyet biztosított a Kis János készített szobornak, hanem az, hogy a terület „alközpont” helyett parkként integrálódhatott a város szerkezetébe.

5 LÁSZLÓ Ilona: A fák nevében. Búvár, 1985/4, 160-162.

6 V. M.: Növényparti városszerkezet. Petőfi Népe, 1975/130, 4.

7 KERÉNYI József: Kecskemét az utak városa. Városerősítés, 1983/3, 10-12.

8 KERÉNYI József: A Játékműhely és vidéke. In: Füzi László (szerk.) Forrás. Kecskemét: Forrás Kiadó, 1992, 77-80.

A természeti környezet alakításának egyik fontos eleme a városban a Széchenyi liget. Kerényi József Kiss János⁹ felkérésére kezdett el helyet keresni a szobrász által készített Széchenyi emlékműnek, majd választott egy alközpontnak szánt területet az Aradi vértanúk tere közelében a szobor részére. Egy interjúban az építész elmondja,¹⁰ hogy a javaslatról a városvezetés először hallani sem akart, de végül sikerült meggyőzni őket, így a területválasztásnak köszönhetően egy térrel gazdagodhatott a tömeges lakásépítési igényt kiszolgáló városrész.

A projekt kiemelkedik a szokványos emlékművek sorából, ugyanis a képzőművészeti alkotás egy parkot „kapott” maga köré. **Rendhagyó volt, hogy egy lakótelep két és fél hektáros erdővel rendelkezzen.** „Hogyan is lehetne őt szebb és méltóbb környezetben elhelyezni, mint fák között, ahol az emberek jól érzik magukat?” – nyilatkozta egy 1985-ös újságcikkben.¹¹ Kerényi összesen 240 fát telepített az általa kijelölt területre. A hársfák gondolata a nagyecenki hársfasorból¹² származott, a gesztenyefák a kispesti iskolaudvart idézték meg. A gesztenyefákból pontosan 69-et ültettek el, ami Széchenyi életévének a számát jelzi. 68 ebből a szoborhoz vezető utat szegélyezi, a fennmaradó egy fa pedig a szobor mögött „őrzi” és védi az alkotást.

A fák telepítése a hellyel való kommunikációt példázza, hiszen **a fák ültetési rendjét a tervező a már megépült**

telep lakói által kijárt csapásokhoz igazította. Megfigyelte az ott élő emberek közlekedési tengelyeit, és azok mentén hozta létre a parkot átszelő utakat, ami a terület szerkesztésében átlós vonalvezetést eredményezett. A főtengelyt a liget központi helyére elhelyezett szoborral, és az egyetlen épített elemmel, egy íves kapuzattal jelölt ki. Mivel Kecskeméten a zöldfelületek szerepe mind táji sajátosságból, mind városszerkezeti szempontból meghatározó, az építész számára ez a fajta környezetépítés épp akkora jelentőséggel bírt, mint az épített környezet gondozása a városban.

A ligetben városépítészeti, tájépítészeti és képzőművészeti egysége tanúsítja Kerényi József környezetről alkotott komplex és időtálló gondolkodásmódját, hiszen az alkalmazott parkrendezési elv az emlékmű számára jelenleg is méltó környezetként szolgál.

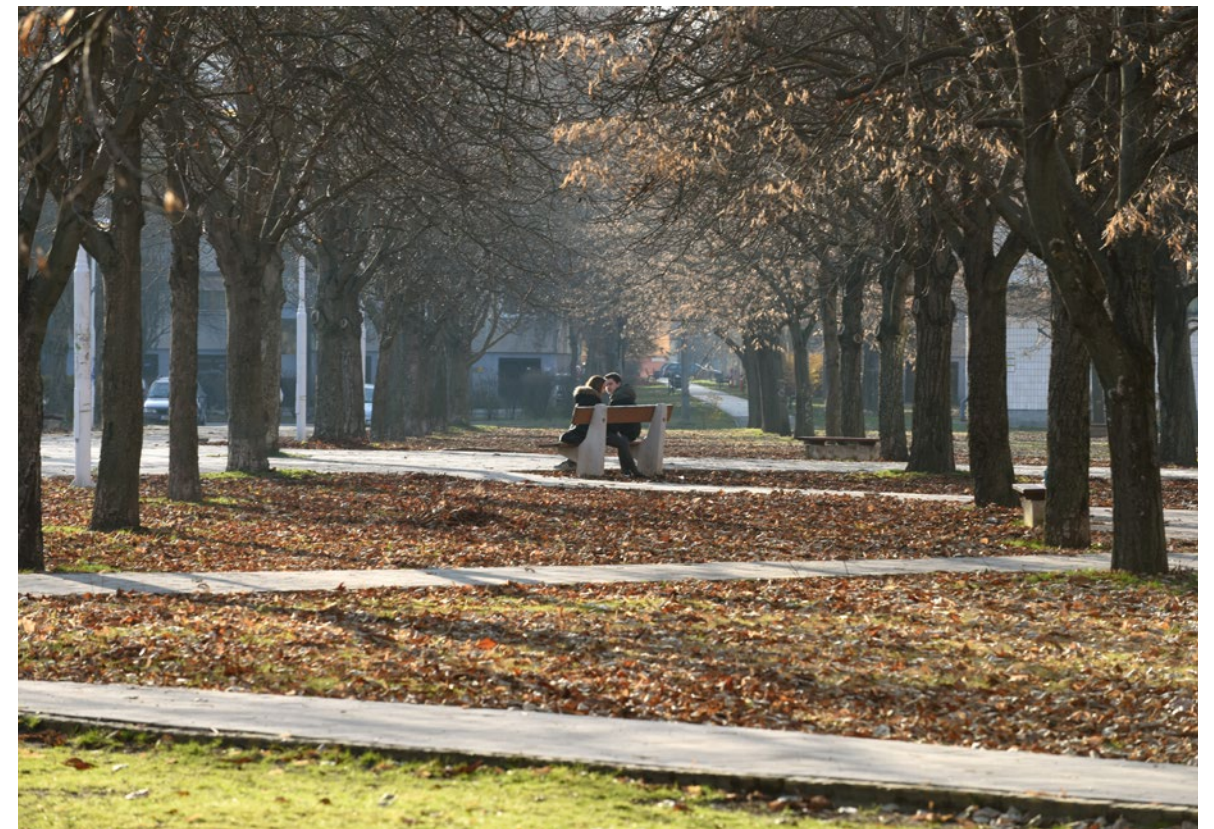
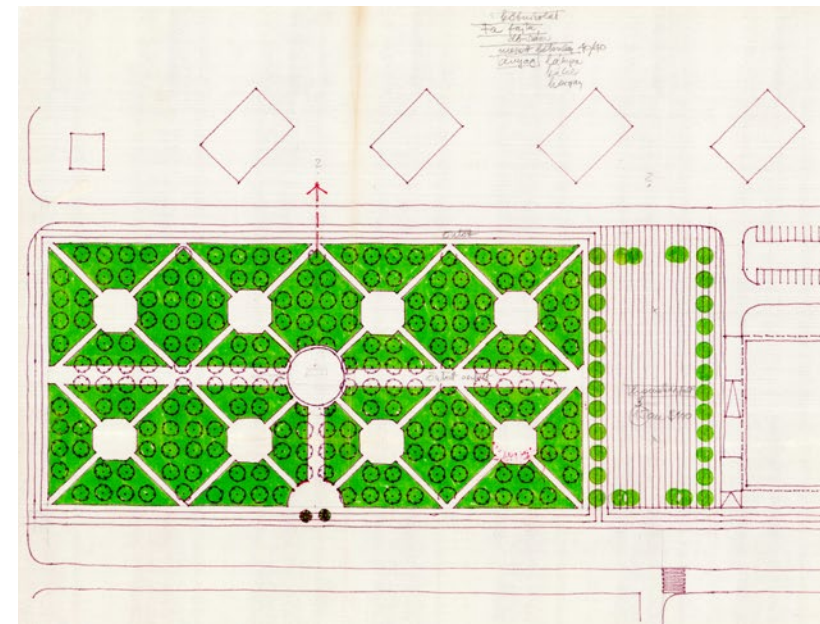
- 9 Kossuth-díjas magyar szobrászművész. (1927-1997)
- 10 KRISKÓ János: Nekem egy egész városom van, „akit” szerethetek. Kerényi Józseffel Kriskó János beszélget. Forrás, 2014/11, 88-124.
- 11 LÁSZLÓ Ilona: A fák nevében. Búvár, 1985/4, 160-162.
- 12 A kettős hársfasort a nagyecenki családi birtokra 1754-ben telepítette Széchenyi Antal és felesége, Barkóczy Zsuzsanna.

↑ Gesztenyefa a szoborhoz vezető út mellett

- ←← Kiss János
Széchenyi szobra
- ↙ Széchenyi liget
– munkaközi skicc
- ↓ A parkot átszelő,
átlós vonalvezetésű
utak

Az épített örökség iránti érdeklődés a kezdetektől jelen volt Kerényi József életében. Már a gimnáziumi évek alatt művészeti és építészettörténeti szabadegyetemen hallgatott előadásokat, és az egyetemi évekből is az építészettörténetet oktató Pogány Frigyest nevezi meg több helyen meghatározó mestereként. Kerényi egy interjúban elmondja,¹³ hogy Pogányra az oktatási tevékenysége mellett a műemlékvédelemben betöltött szerepe miatt is felnézett. Nem meglepő tehát, hogy a diplomát követően az Országos Műemléki Felügyelőségnél kezdett el dolgozni, ahol nemcsak elméleti ismeretekkel, hanem gyakorlati tudással is gazdagodott a témában. Az először kivitelezői majd tervezői részlegben dolgozó építész az ott eltöltött egy évben Zempléntől Zaláig megismerte az ország műemlékeit, majd ezekkel a tapasztalatokkal felvértezve, önálló munka reményében költözött 1964-ben Kecskemétre.

Magyarországon a 60-as, 70-es években az egyes városok fejlődése eltérő utakat mutatott. A pénzügyi forrásaik is nagyban különböztek annak megfelelően, hogy újonnan épülő vagy átépülő, ipari vagy mezőgazdasági funkciót ellátó, esetleg vezető szerepű helységről volt szó. Ennek szemléltetésére elmondható, hogy mivel **Salgótarján iparvárosként fejlesztendő településnek számított, egyetlen ötéves tervidőszakhoz tartozó lakásépítési kerete megegyezett egész Bács-Kiskun megye hasonló mutatójával.** Bár a pénzügyi forrásokból főleg az iparvárosok részesültek, Kecskemét számára a megyeközpont szerepkör az említett iparvárosokhoz képest szűkösebb mértékben, de biztosított lehetőséget beruházásokra. Kerényi egy interjúban¹⁴ meséli el, hogy abban az időben a kétféle forrásból, a beruházási és felújítási pénzekből lehetett gazdálkodni. Mivel az utóbbival jellemzően kevésbé éltek, a felhasználásra váró keret jó lehetőséget adott, hogy a városban felmerülő téri és funkcionális igények (művészeti, kulturális intézmények, áruházak, bankok stb.) kielégítése során az új épületek építése mellett a használaton kívüli épületek újraértelmezése, bővítése is előtérbe kerüljön. Mindez a meglévő épületállomány felértékelődéséhez vezetett. Felismerve ezt, tervekkel támasztotta alá, hogy egy-egy épület felújítása nemcsak eszmei szempontok miatt fontos, hanem akár olcsóbb is, mint egy új ház építése.¹⁵ Gyakran előforduló rehabilitációs problémát jelentett ugyanakkor, ha egy meglévő épületbe illesztendő új program funkcionálisan más belső teret igényelt, vagy méretében nem felelt meg az adott fizikai kereteknek. Ha a struktúra alapjaiban sérült, az épület egy esetleges toldással vagy szerkezeti bontással elveszíthette történeti és esztétikai értékeit. Legyen szó egy lakóház bővítéséről vagy egy műemléki épület felújításáról, komoly mérlegelést igényelt minden ilyen jellegű döntés.

A személyes érdeklődésen túl tehát az adottságok is nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy Kerényi munkásságában az épített környezet újraértelmezése kiemelt szerepet kapott. A hely és a kor megkövetelte a környezettel való kommunikációt, a helyi értékek közös értékelését, az értékek megóvását és továbbépítését, amelyhez fel kellett mérni mind a materiális és morfológiai adottságokat, mind a hely kultúráját, történelmét és az ott élők életmódját.

Kerényi a felmerülő rehabilitációs kérdésekre sokszínű építészeti hozzáállással, és változatos megoldásokkal válaszolt. A rehabilitáció fogalmát sokkal tágabb körben értelmezte, nemcsak az értékek mentését sorolta ide, hanem a helyesen megítélt bontást, a meglévő épületek továbbépítését, és a környezet sajátos problémáira érzékenyen reagáló új épületek építését is: **„ebbe a fogalomkörbe nemcsak az értékek őrzése, örökségünk védelme tartozik, hanem az is, hogy a születő új, ami megszületik, jellemző legyen az adott településre, annak kultúrájában szülessék meg.”**¹⁶ A témában első munkájaként rendhagyó módon egy „nem építés” nevezhető meg, amelyben emeletráépítéstől mentett meg egy romantikus–eklektikus épületet az Arany János utcában. Az átépítés megakadályozásával az utcában megmaradhattak az eredeti arányok, az épület századfordulón megépített formavilága és karaktere sem sérült. Egy másik tervezői megközelítésre, a bontásra szolgál példaként a Kéttemplom közti sétálóutca kialakítása, ahol a Ferences kolostorhoz 1893-ban hozzáépített ragadvány üzletsor eltávolításával állította vissza az egykori térerányokat. A rehabilitáció fogalmához egyértelműbben köthető a meglévő épületek hasznosítása, illetve bővítése, amire a Kerámia Stúdió építése emelhető ki példaként. A projektben Kerényi a telken található épületek megtartását szorgalmazta és a beépítést új épületekkel kiegészítve vonta újra használatba. Az címben feltett kérdésre az építész felelete a példák segítségével jól olvasható: a rehabilitáció minden építészeti feladatnál mást jelent, ezért nem lehet dogmákat követni, „az értékeket kell felismerni, az egész építészettörténet erről szól!” – írja Kerényi.¹⁷

↖ A Kerámia Stúdió új épületei

↑ A sétálóutca

13 KRISKÓ János: Nekem egy egész városom van, „akit” szerethetek. Kerényi Józseffel Kriskó János beszélget. Forrás, 2014/11, 90.

14 KRISKÓ János: Nekem egy egész városom van, „akit” szerethetek. Kerényi Józseffel Kriskó János beszélget. Forrás, 2014/11, 94.

15 GUTAI Máttyás: Kortárs építészek Kecskemétről. Kecskeméti Füzetek 15. Kecskemét: Kecskemét Monográfia Szerkesztősége, 2005, 43-64.

16 KRISKÓ János: Nekem egy egész városom van, „akit” szerethetek. Kerényi Józseffel Kriskó János beszélget. Forrás, 2014/11, 94.

17 GUTAI Máttyás: Kortárs építészek Kecskemétről. Kecskeméti Füzetek 15. Kecskemét: Kecskemét Monográfia Szerkesztősége, 2005, 43-64.

A Kerámia Stúdió a rehabilitáció fogalmához köthető munkáknak érdekes példája, mert az értelmezésének sokszínűségét hordozza magában. A meglévő épületek az átalakítás mellett új elemmel is bővültek, így a rehabilitáció nemcsak a régi épületekkel való törődésben, hanem régi és új viszonyában is megjelenik. Már a századforduló után építettek Kecskeméten műteremlakásokat, de a két világháború között a művésztelep megszűnt. Nem sokkal később az együtttest már csak lakhatási céllal használták. Többször felmerült a régi művésztelep felélesztése, felújítása, átépítése, de végül a város egy új intézmény építése mellett döntött.

A művésztelep tervezését egy Kerényi által kidolgozott szobrász műteremház előzte meg, ezért már adott volt egy belvárosi, védett, műemléki területen elhelyezkedő saroktelek. Ezt követően tett javaslatot Kerényi a keramikus stúdió és a műteremlakás elhelyezésére, illetve a közvetlen környezetben található épületállomány hasznosítására. **Az értékmegőrzés, mint rehabilitáció ebben a beruházásban a meglévő épületállomány használata miatt különösen fontos szerepet kapott.** A terveknek megfelelően a meglévő két öreg épület a stúdiókhöz kapcsolódó néprajzi anyagok raktározása mellett bemutatóknak adott helyet, és kiállító helyiségként szolgált. Az új épületek elhelyezéséről Kerényi következőképp nyilatkozott: „az építési terület adott összefüggő rendszerét kell és szükséges vizsgálni, hogy ne ‚beillesszük‘ az új részt a régibe, hanem egyszerűen csak folytassuk az adott környezet építését.” – írja 1978-ban.¹⁹ Az alföldi halmazos településszerkezetek olyan organikus képződmények, melyek additív módon jöttek létre, s a lakóterületeken nem különült el a gazdasági és a lakófunkció. Kecskeméten egykoron a lakótelkeket nem kerítették el, a beépítés sűrű volt,

de léptékében kiegyensúlyozott. A sík terepen a környezet méretrendjéből kilógó középület könnyen indokolatlanul meghatározó elemmé vált volna, ezért a lépték vizsgálata kiemelten fontos volt Kerényi számára. **A programot szétbontotta és több épületben valósította meg annak érdekében, hogy ne rúgja fel a környezet tér-tömeg ritmusát.**

A tervezett új épületek követik a hely morfológiai jellegzetességeit (beépítési vonalak, tömeg- és homlokzati arányok, tetőidomok és hajlásszögek, épületmagasság). A népi építészetből vett elemeket újraértelmezve használja fel, amely a meglévőségek használatától eltérően, de szintén köthető a rehabilitáció fogalmához. A környezettel folytatott párbeszéd eredményei a tömegformálásban és az alaprajzi struktúrában is megmutatkoznak. A beépítés fésűs szerkezete felveszi a telekosztás ritmusát, a népi építészetből megidézett egytraktusos rendszer pedig jól illik a funkcióhoz, és lehetőséget ad az egyéni és közösségi terek szétválasztására. A meglévő épületen felfedezhető szénaledobó padlásajtók az új épületeken fényforrásként szolgálnak, míg a magas kerítésfalak védett területet, úgynevezett „népi átriumot” hoznak létre, így illeszkednek a jellegzetes mezővárosi építési módhoz és arányrendszerhez.

18 Vö.: JUHÁSZ Ágnes: Rehabilitáció Kecskeméten. Kerényi József hat munkájáról. Továbbépítés. In: Építészet és idő. A 60-as és 70-es évek magyarországi építészetének örökségéről. A BME Építőművészeti Doktori Iskola tanulmánykötete 2016/17. Budapest: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építőművészeti Doktori Iskola, 2017, 244-55.

19 KERÉNYI József: Műteremházak, Kecskemét. Magyar Építőművészet, 1978/3, 30-37.

↑ A szénaledobó padlásajtó mint fényforrás

→ Keramikus lakóház és stúdió – munkaközi skicc

↓ Utcakép a Végő Mihály tér felől

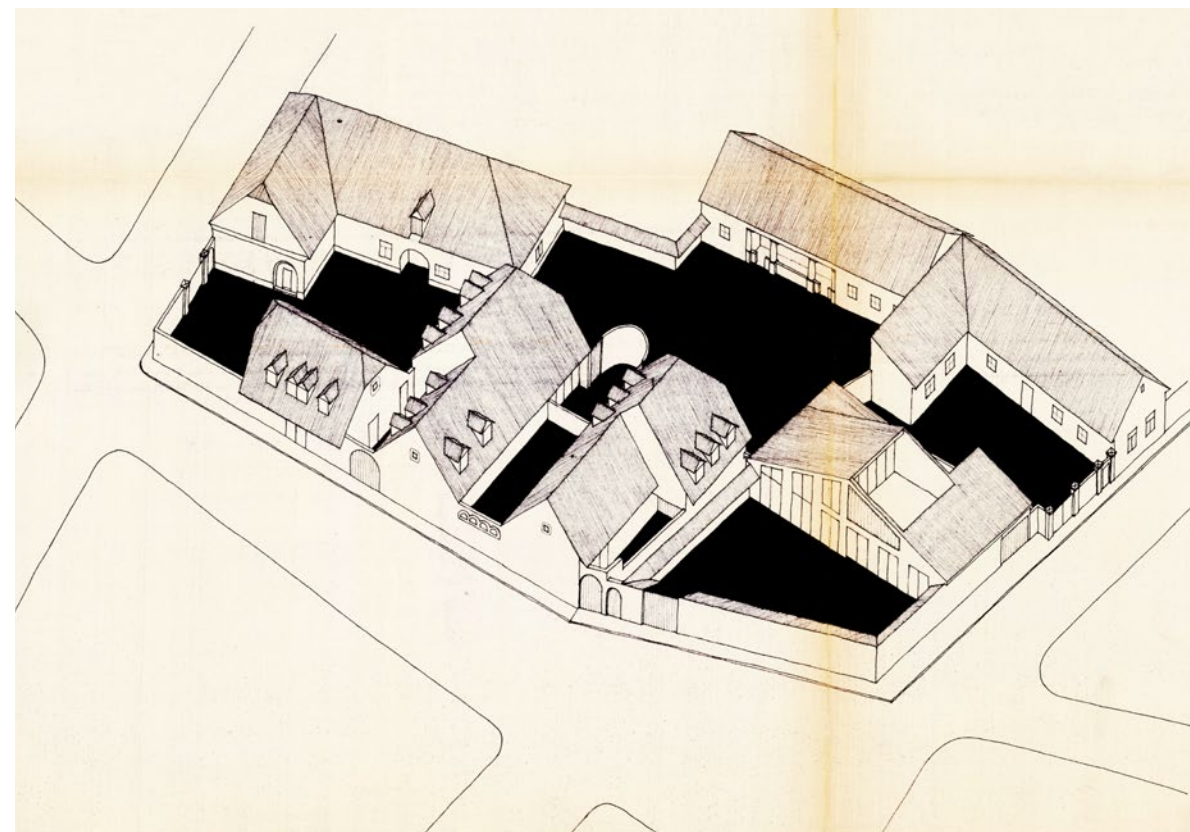
→→ „Népi átrium”

↳ Képzőművészeti tárgyak a belső udvarokban

- ←← Meglévő és új épületek együtt
- ← Átjáró az épületek között
- ↓ Keramikus lakóház és stúdió – munkaközi skicc

„Tehát nincsen reszortművészet? – Nincsen. A művészet mindig folyamatos, és az igazi művészet mindenhez kapcsolódik.” – válaszolta Kerényi egy 1983-as cikkben a feltett kérdésre,²⁰ és ez gondolat az egész pályáján meg is mutatkozik. A művészet folyamatos jelenlétére, illetve szerteágazó kapcsolódási lehetőségeire álljon itt egy példa a kecskeméti munkásság kapcsán. Míg a Kodály Intézetben Probstner János alkotóként, kerámiáival tette teljessé az átalakítást, később, a Kerámia Stúdió építése során már használóként hatott a tervezés folyamataira. A Kerámia Stúdió udvarát Kerényi szabadtéri előadások megtartására is alkalmas módon alakította ki. Az itt tartott előadások hatására nem meglepő, hogy a 80-as évektől kezdve Szőke István javaslatára színházi játék és díszletterveket kezdett tervezni. Mint ahogy a rehabilitáció fogalma is rendhagyóan értelmezhető Kerényi esetében, úgy az építészet és művészet viszonya is sajátos módon jelentkezik munkásságában. Munkáról munkára más- és másféleképpen, de a kapcsolat rendre megjelenik minden épületében.

Kerényi művészet iránti érdeklődése elsőként abban érhető tetten, hogy kecskeméti épületeinek legtöbbje kulturális vagy művészeti funkciót lát el. Különösen izgalmassá teszi ezt az összefüggést a számos példa a Kerényi által otthonra lelt intézmények későbbi együttműködésére. Gondoljunk a fenti történetre, vagy a Szókraténusz Játékmúzeumra, amelyben a mai napig tartanak kézműves foglalkozásokat.

Az építészek képzőművészekkel való együttműködését az 1954-ben érvénybe lépő „kétezelrekes” rendelet, felülről jövő szabályozással próbálta elősegíteni. Kimondta, hogy az állami beruházások két ezrelékét műalkotások létesítésére kell fordítani. A felülről jövő utasítás azonban ritkán eredményezett szintézist. A képzőművészeti alkotások sokszor additív jelleggel, díszítésként jelennek meg az épületeken, és nem tudtak az építészeti kompozíció szerves részévé válni. Ez főként abból adódott, hogy az együttműködés nem természetes módon, hanem az állami normatívák miatt jött létre, így a közös munka sem volt mindig gördülékeny. **Kerényi József kecskeméti munkásságában az építészet és képzőművészet együttállása személyes és szakmai érdeklődésének köszönhetően nem kötelezettségek eredményeként jött létre.** A művészetre nyitott építész már a tervezés során bevonta az alkotókat, így a munkáik sokkal intenzívebb kapcsolatba tudtak lépni a térrel, és annak meghatározó elemeivé válhattak.

Kerényi egyediség iránti érzékenységét a művészekkel együtt töltött idő, és munkakapcsolatok mellett, az alkotók között kötött barátságok is erősítették. „Fontos, hogy szobrászokkal, festőkkel lehetek együtt. Gazdagodom. Azzal, hogy hat rám a szobrász gondolkodása.”²¹ Az egyediség iránti elkötelezettség nehezen volt összeegyeztethető a kor szakmai gyakorlatával. A II. világháború utáni korszak építészeti beruházásaiban a tervezők a materiális és szerkezeti innovációkat felhasználva igyekeztek a tömeges építési elvárásoknak eleget tenni. Sok esetben ez a tömegformálás és az építészeti eszköztár sematikusá válását eredményezte, típusstervek születtek, és az épületek nagy részében az építészet háttérbe szorult.

Kecskeméten az intézményhálózat bővítésekor olyan épületek tervezésére is sor kerülhetett, amelyeknél lehetőség nyílt egyedi építészeti megoldásokra. Kerényi ezeket a lehetőségeket megragadva munkáiban a tömeges építési igényeket szolgáló típusstervezéssel szemben, a környezet sajátos problémáira reagáló, a meglévő épített környezethez szervesen kapcsolódó, mégis új és egyedi minőséget létrehozó építészetre törekedett.

↖ Probstner János a Kerámia Stúdióban

↑ Melocco Miklós a firenzei Pietán dolgozik

A Kodály Intézet építése során Kerényinek több művészeti ág képviselőjével is lehetősége nyílt együtt dolgozni, így belsőépítészeti és képzőművészeti részleteiben is meg tudott újulni a ház. Mezei Gábor bútoráival, a már említett Probstner János kerámiaedényeivel, Németh Éva szőnyegeivel és Borsos Miklós főbejáratnál elhelyezett Kodály-portréjával tette teljessé az épületet.

Egy másik munkában, a zsinagóga átépítésénél Bolmányi Ferenc festőművészt vont be az építész az üveglakok elkészítésébe, majd Melocco Miklóssal közös erővel elérték, hogy az átépített térben kaphassanak helyet a Michelangelo öntvénymásolatok.

Kültéri elem a Kéttemplom köz rekonstrukciója során elhelyezett ivókút, amely Kiss Kovács Gyula bronzplasztikáival vált teljessé, illetve az emlékművek. A Melocco Miklóssal együttműködésben készült, azóta már átépített Kodály emlékmű, vagy a Széchenyi ligetben elhelyezett Kiss János szobor.

Az eltérő adottságok tehát eltérő megoldásokat tettek lehetővé. Egyes épületek a művészet alkotó műhelyévé váltak, mások befogadták a képzőművészeti alkotásokat, és vannak amelyekben egy-egy egyedien megtervezett részlet képviselte Kerényi művészet és egyediség iránti elkötelezettségét.

20 FÁBIÁN László: Beszélgetés Kerényi Józseffel. „A művész akaratlanul is képviselő...” Film Színház Muzsika, 1983/29, 10-11.

21 FÁBIÁN László: Beszélgetés Kerényi Józseffel. „A művész akaratlanul is képviselő...” Film Színház Muzsika, 1983/29, 10-11.

A zsinagóga átalakítása jól szemlélteti Kerényi és a különböző képzőművészeti ágak termékeny együttműködését, hiszen a festészet és a szobrászat is megjelenik az épületben. 1965-ben a kecskeméti városfejlesztési program keretében fogalmazódott meg az ún. Technika Háza iránti igény, amelyre válaszul **Kerényi József 1967-ben, társadalmi munka keretében, a bon-tásra ítélt zsinagóga hasznosítására tett javaslatot.** Az építész az új funkció befogadására egy házat hozott létre a házban. A külső moreszk-romantikus homlokzatot eredeti állapotában, mint egy külső burkot megtartotta, és egy új tartószerkezettel formálta a belső tereket, hogy régi és új „egymástól függetlenül, de harmonikus összhangban”²² éljen tovább.

A zsinagóga kerek rózsablakait Bolmányi Ferenc festőművész bevonásával gondolták újra, aki pályázat útján nyerte el az összesen 30 négyzetméternyi felület tervezési feladatát. A 10 darabból álló, festményként megfogalmazott kompozíciók színes üvegablak-mását budapesti iparművészek készítették el. Az alkotások nem a klasszikus elődeiket, pl. a gótikus templomok ólomkeretes üvegablakait reprodukálják, hanem a belső tér építészeti kialakításához hasonlóan kortárs módon szólnak meg, „ami korunk emberére jellemző” olvashatjuk Vadas Zsuzsa korabeli cikkében.²³ A sugarasan rendezett amorf színmozaikok a nap-szakoknak megfelelően folyamatosan változó fényárral teremtenek kapcsolatot külső és belső között, így „nemcsak díszítenek, hanem harmonikus látványokkal igazi képzőművészeti élményt is adnak”²⁴.

A képzőművészet a térhatároló szerep mellett kompozíciós elemként is jelen van a zsinagóga átalakított

tereiben. Melocco Miklós szobrászművész fejében fogalmazódott meg az a gondolat, hogy a Szépművészeti Múzeumban porosodó, az eredetivel tökéletesen egyező Michelangelo gipszmásolatok Kecskeméten legyenek kiállítva. Az ötlettel megkereste Kerényi Józsefet, majd együtt mentek a megyei tanács elnökéhez, dr. Gajdócsi Istvánhoz. Miután az elnökségi ülés is rábólintott, a 19 szobrot Budapestről szállítva, Melocco Miklós és Szentirmai Zoltán restaurálási munkáit követően a Képzőművészeti Világhét alkalmából adták át a közönségnek 1977-ben. A kiállítás azért egyedülálló, mert a szobrok és az épület között létrejövő kapcsolat kortárs értelmezést nyert. **Az alkotások nem a történeti korokból ismert díszítő funkciót látják el, hanem a falsíkokból kilépve a tér szervező elemeivé válnak, és fokozzák azt az építész által létrehozott térélményt, amit a különböző szinteket egy légtérrel összefogó előcsarnok ad.** Az öntvények által viszont nemcsak az épület gazdagodott, hanem fordítva is, az alkotások megismerése is magasabb szintre lépett a térrendszernek köszönhetően, az egyes elemek pozíciója olyan látványt tesz lehetővé, amelyet talán eredeti helyük sem biztosított soha. „A Mózes még jobb helyen is lesz itt, mint a Vincoliban, Rómában.” – nyilatkozta Melocco Miklós egy 1977-es cikkben.²⁵

22 KERÉNYI József: Technika Háza, Kecskemét. Magyar Építőművészet, 1975/3, 18-23.

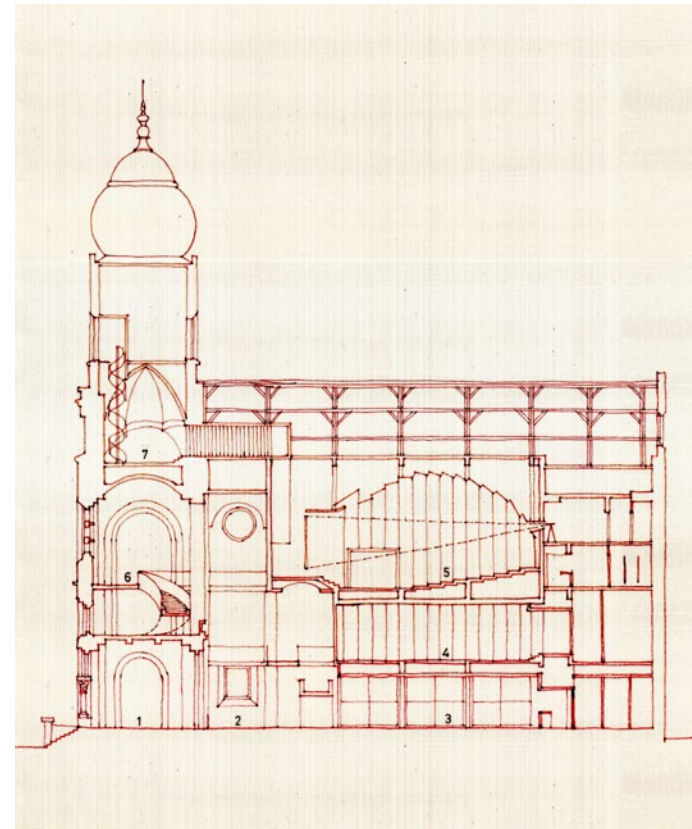
23 VADAS Zsuzsa: Szimfonikus költemény – színes üvegablakokra... Petőfi Népe, 1974/216, 5.

24 AKÁCS László: Bolmányi Ferenc üvegablakai. Élet és Tudomány, 1980/10, 319.

25 LÁSZLÓFI GYÖRI Zsuzsa: Michelangelo Kecskeméten. Tükör, 1977/4, 21.

↑ Utcakép a Koháry István körútról

←← A különböző szinteket összekötő előcsarnok

← Tudomány és Művészetek Háza – munkaközi skicc

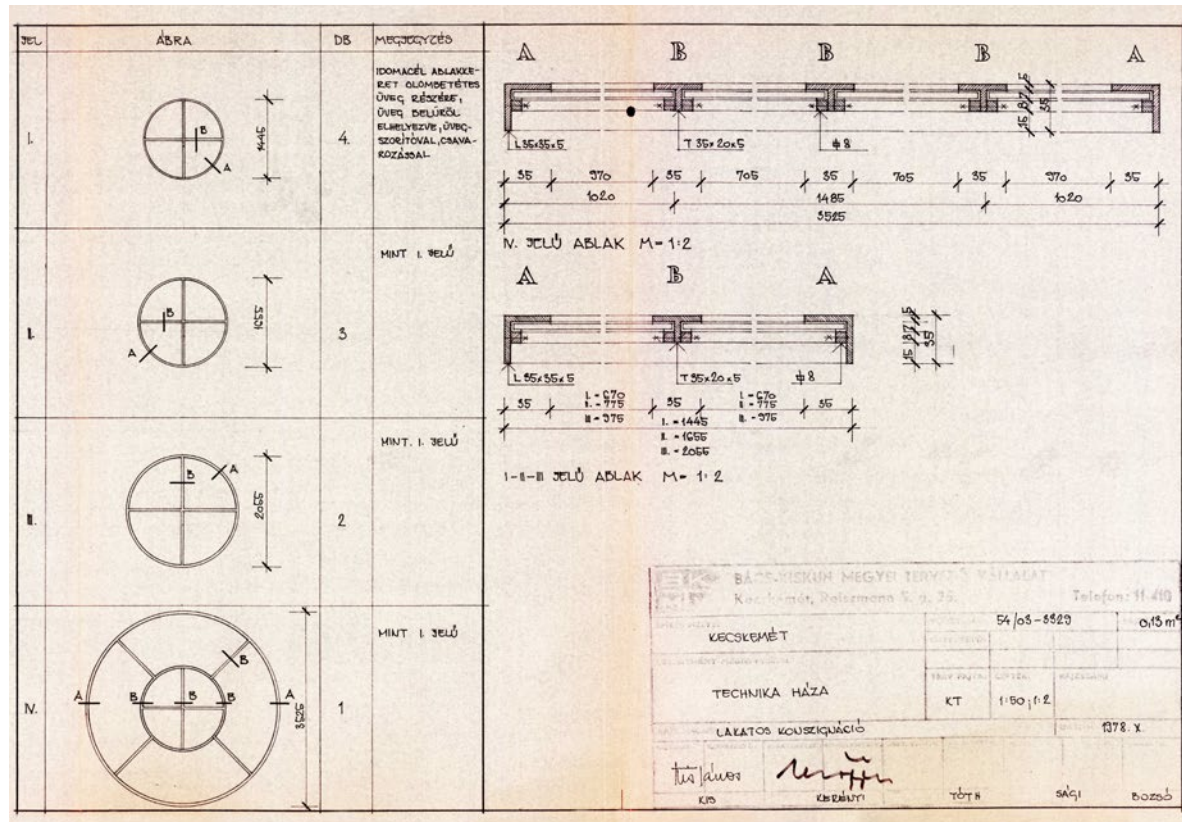
↓ Vertikális közlekedő a földszintről

→ Különböző méretű üvegtablák

↓ Tudomány és Művészetek Háza
– lakatos konszignáció

→ → Üvegtablák részlet

Kerényi József kecskeméti tevékenységnek kiemelt munkája a könyvtár. Az épület nemcsak azért fontos, mert a természeti értékek megóvása, az épített környezet és épített örökség védelme, illetve a különböző művészeti ágak integrálása egyaránt megjelenik benne, és ezáltal ennek az alkotói időszaknak egyik legösszetettebb eleme, hanem mert településszerkezeti szerepe kiemelkedő. A foghíjtelek beépítése és a Kodály Intézettel létrehozott térbeli kapcsolata miatt a város elhagyhatatlan „protézise”. A könyvtár közel 40 éves. Nem csoda tehát, hogy a XXI. századi műszaki és energetikai elvárásoknak nem tud jelenlegi állapotában maradéktalanul megfelelni, mint ahogy az időközben tovább bővülő Kodály Intézet alapterületi igényeit sem képes egymaga megoldani. **Az intézmény újbóli bővítése, fejlesztése során fontos Kerényi Könyvtáráépülethez kötődő építészeti gondolatait újra részletesen számba kell venni, a fejlesztés irányát az épület értékeinek tiszteletben tartásával meghatározni.**

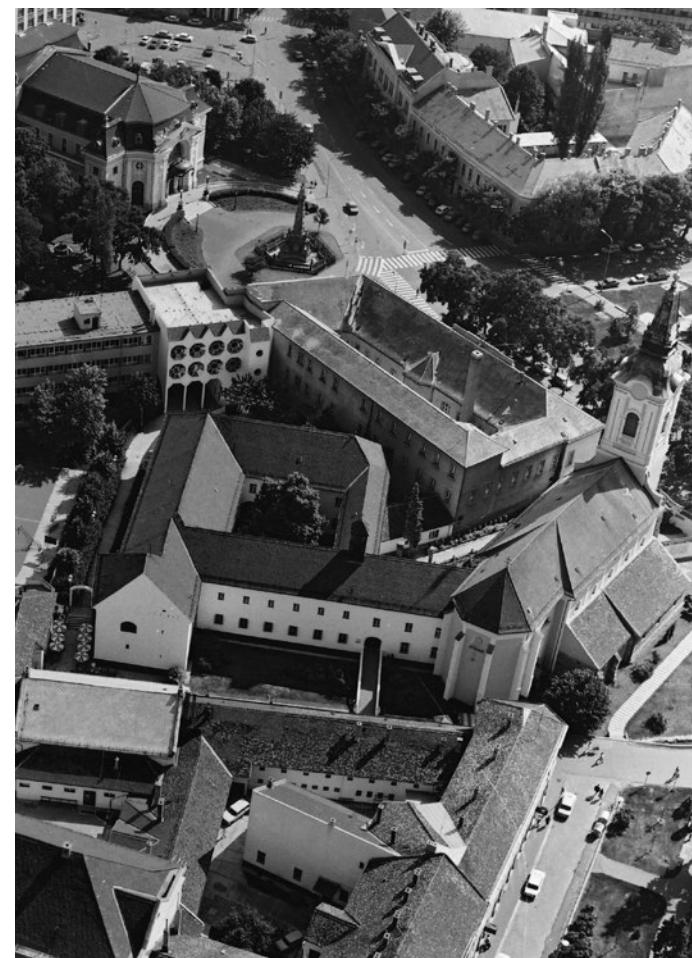
1974-ben készült el a műemléki védelem alatt álló, volt ferences rendházból átalakított Kodály Intézet, amely azonban nem biztosított minden, az intézményhez kötődő funkcióknak helyet. Hamar megfogalmazódott tehát az igény egy kiegészítő épület megvalósítására. A cél a Kodály-életmű dokumentumainak elhelyezése és az irodai helyiségek áttelepítése volt, hogy a főépületben további terek szabadulhassanak fel oktatási célra. 1976-ban született meg az első beruházási program Kerényi munkájaként, amely az intézménnyel megegyező tömbben, az akkori rendőrségi épület és az Ének-zene iskola közötti réstelekre készült. A tervben egy lábakra állított épület szolgálta volna ki a Kodály-archívum anyagainak szánt könyvtár és az adminisztráció igényeit, amely az Intézethez tartozó funkciók mellett négy tanteremmel kapcsolódott volna össze a szomszédos zeneiskolával. Ezt a tervet azonban nem hagyták jóvá. Az elutasítás oka egyrészt a pénzügyi forrás hiánya, másrészt az Ének-zene iskola költözése miatt a tervezési program kiforratlansága volt. A végleges és elfogadott koncepció 1979-re datálható. Az építésre szánt helyszín nem változott, azonban az iskola helyén már egy szakközépiskola működött, ami a tervezési program pontosabb meghatározását tette lehetővé.

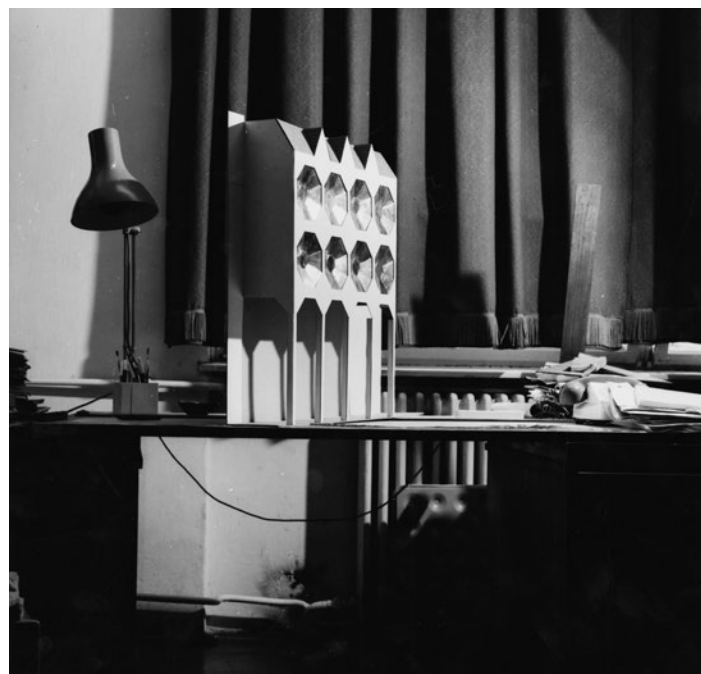
Kerényi a könyvtár tervezése során is törekedett a számára fontos építészeti elvek érvényesítésére, azonban több nehézséggel is szembe kellett néznie a tervezés során. A rendelkezésre álló beépíthető terület, és a beruházás költségkerete egyaránt szűkösnek látszott, a helyiségigényeket az évek során ezért folyamatosan csökkenteni kellett. Az első terveken a könyvtár, az irodák, a szociális helyiségek és a tanterem mellett még előadóterem és vendégszobák is szerepeltek, de ezek a végső változatból már hiányoztak. Megmaradtak viszont a földszinti iroda, tároló és öltöző funkciók, az első emeleten további irodák és mosdó, a második emeleten a könyvtár és a stúdiók, míg a harmadik emeleten négy olyan tanterem, amelyek a könyvtár lépcsőházából és a szakközépiskola azonos szintjéről is megközelíthetőek voltak. A szűkös beruházási keret számlájára írható a lift kialakítása,

pontosabban ki nem alakítása. Az akna anyagi okokból csak a harmadik emeletig épült ki, és a felvonószerkezetet soha nem építették be. A pénzhiány az alaprajz mellett az épület külső megjelenésére is hatott. A kiviteli tervdokumentáció szöveges mellékleteiben olvasható,²⁷ hogy az egyeztető tárgyalásokat követően, az első változatokban még előregyártott elemekből építkező, gazdag plasztikájú homlokzatot is egyszerűsíteni kellett takarékosági okokból, és a helyszíni adottságokra hivatkozva. Az újonnan javasolt monolit, síkban tartott vasbeton homlokzat át-hidalta a daruzási és felvonulási nehézségeket, és gazdaságosabb megoldásnak bizonyult. A változtatások ellenére az egyedi gyártású szerkezeteket a Bács-Kiskun megyei Tervező Vállalat még mindig túl magas költségnek ítélte, de makettek prezentálásával sikerült Kerényinek elkerülnie a további módosításokat a kiviteli terven. „A homlokzat könnyebb megítélhetősége végett vállalja axonometrikus vázlat és homlokzati modell 8 napon belüli elkészítését, és bemutatását a Bkkm-i Tanács VB.ÉKV Osztály és a Városi Tanács VB- Műszaki Osztálya főépítészei előtt.”²⁸ A nehézségek elsősorban az épület méretét, anyagait, műszaki megoldásait befolyásolták, de Kerényi személyes indíttatású tervezési módszereit nem. Az épület-centrikus, önmagát értelmező koncepció helyett **fontos szerepet kapott a gondos környezettervezést, a tömb urbanisztikai összefüggéseit életre keltő városrehabilitáció, és a képzőművészet művességének tiszteletéből fakadó egyediség iránti elkötelezettség.** A pénzügyi nehézségek ellenére e korábban bevezetett és bemutatott három szempont miatt válhatott a Könyvtáráépület a kecskeméti életmű – a tanulmány szempontrendszer szerint – legizgalmasabb elemévé, így további bemutatása is e három téma mentén történik.

✓ Légifelvétel
1995-ből

↓ Archiv utcakép

↑ Az épület
látványterve

➤ Homlokzat makett

A réstelek beépítése városszerkezeti szempontból kiemelt ügynek számított, ugyanis ez az elem a Katona József tér, Beloiannisz tér, Kéttemplom köz és Kossuth tér tömbrehabilitációjának a befejezését jelentette. A főtéri térbokrok, zöldfelületek és úthálózatok rendszere egy olyan organikus struktúrát jelentett mindig is a városban, amely folyamatosan változott ugyan az idők során, de mindig csak az eredeti rendszert megőrizve és kibővítve. Ez a struktúra, a burkolt felületek, növények és utak viszonya a tömbbelsőkhöz éppúgy meghatározó volt, mint azokon kívül. Kerényi ezeket az adottságokat kiindulópontnak tekintette a tervezés során. Ahogy a Kerámia Stúdió tervezésekor a belső udvarok kapcsolatát erősítette, úgy ennél a feladatnál is a meglévő városszerkezeti összefüggések továbbírására tett javaslatot. **A tömb beépítetlen foghíjtelek miatti nyitottságát kihasználva, a belső téri struktúra sűrítését a tervező egy új sétálóutca létrehozásában látta, amely a Katona József teret kívánta összekötni a Kálvin térrel. Az új útvonalra tett kezdeményezés a Kéttemplom közre merőleges keresztstánnyról szólt, amelyhez a Könyvtárépület szolgált kapuként.** Az iskolaudvar területén átfutó szakaszt Kerényi előnevelt fákkal kívánta beültetni, és az út mentén a város kiemelkedő alkotóinak a mellszobrait helyezte volna el, míg a másik belsőudvari részen Schaár Erzsébet „szoborutcája” épülhetett volna fel. Annak ellenére, hogy a tervekből végül csak az iskola mellett elfutó fás út valósult meg, az is szobrok nélkül, a fák nélküli állapotról készült archív fotót összevetve a 90-es évek közepén készült látképpel az eredmény érthetővé teszi a tervezői koncepciót. Az új zöldfelületek mellett, a tömb meglévő növényzete már a Kodály Intézet főépületének építésekor is védendő értéknek számított, és ez a könyvtár esetében sem változott. „Az épített környezet és az öreg hársfa ottléte együtt olyan kettős értéket jelent, ami pótolhatatlan.”²⁹ A könyvtár kivitelezésekor a közeli fákat különös figyelemmel óvták, így a tömbbelsőből a természet az épület megvalósulását követően sem szorult ki, sőt inkább gyarapodott.

A tömbrehabilitáció során a helyszín alapjaiban meghatározta a tervezett épület geometriáját. Elsődleges városrendezési szempont volt ugyanis, hogy az átépülő, bővülő központ kiemelt épületeit meghatározott irányokból ne takarják ki az újonnan épülő elemek. Az új épületek magasságát ezért a környező épületek

viszonyrendszerében is vizsgálni kellett. Kerényi a könyvtár attikafalát a szomszéd tetőmagasságokhoz igazította. **A belvárosi léptékhez igazodó tömeg az utcaszinten is figyelembe veszi a városképi sziluettet. A tervezett kétszintes, lábakra állított épület egyszerre zárja le, és hagyja továbbra is nyitva a tömböt.** A könyvtár tömege „befeszül” a két szomszéd közé, de a földszinten és az első emeleten lábakon áll, csak kis felületen tapad a rendőrség egykori épületére. Azzal, hogy a földszinten és az első emeleten csak minimális területet, és azt is a telek oldalhatárára illesztve építette be a tervező, a Kodály Intézet műemlék épülete a Katona József tér felől továbbra is látható maradt. Mivel a történeti épület többi homlokzata csak a tömbbelsőből fedezhető fel, ezzel a gesztussal az utcával való közvetlen vizuális kapcsolat megmaradhatott. **A kapufunkció miatt az épülettömeg mégis kiemelkedik a környezetéből.** A második és harmadik emeleten az utcai homlokzat síkja kiugrik. Mivel a gyalogosok zavartalanul tudnak közlekedni az épület alatt, a meglévő úthálózat az eredeti rendben működhetett tovább. Ez a folytonosság Kerényi számára fontos szempont volt egy-egy új elem megjelenése során.

Az épület egyedisége első látásra is megragadható. Kerényi több épületénél a festőkkel, szobrászokkal való együttműködés, vagy a helyi építészeti hagyomány kiemelése által válik tetten érhetővé a művészet integrálása, ám a könyvtárnál a szűkös anyagi keretek miatt erre kevés lehetőség nyílt. Az épület kulturális funkciója indokolta tette volna egy összművészeti alkotás létrejöttét, mint ahogy a Kodály Intézet főépületénél több képzőművész vehetett részt a belső terek alakításában, a könyvtárnál Kerényinek mégis más eszközökkel kellett a mivességet és egyediséget megjeleníteni. **A szokványos négyzetes ablakok helyett olyan egyedi tervezésű, virágszerű nyílásokat tervezett, amelyek az évek során a ház legkarakteresebb elemeivé váltak. A rendhagyó formák és a minden részletében kidolgozott szerkezetek által jelenhetett meg a házban az építész kézművesség iránti tisztelete és érdeklődése.** A nagy fehérre vakolt puritán felület feloldódott, és az épület saját hangon szólalt meg. Amellett, hogy a kehely alakú, acél keretben elhelyezett fa ablakok hangsúlyossá teszik a homlokzatot a két szomszédos épület között, a fény- és hangszigetelés szempontjából is kedvezőbbnek bizonyultak a síkban tartott üvegszerkezeteknél. A homlokzat másik karakteres eleme az attika. A tervező nemcsak magassági méretében igazodott a szomszéd tetőkhöz, hanem anyaghasználatában a vasbeton attikafalak cserépfedésével is. Bár Kerényi egy vele készült interjúban elmondta,³⁰ hogy nem az építészeti stílus, hanem egy gye-rekkori víziója motiválta a homlokzatok tervezése során, az engedélyezési dokumentum véleményezése többször hangsúlyozta, hogy az épület homlokzata tükrözi a városközpont szecessziós irányzatát, és ezáltal jól illeszkedik a környezetébe.

„Kevés magyar városban rakódik egymásra, egymás mellé olyan harmonikusan a múlt sok rétege, mint a kecskeméti városközpontban.”³¹ A középkori ferences templom, a későbarokk nagytemplom, a romantikus zsinagóga, az eklektikus Kéttemplom köz, vagy a szecesszió korában épült városháza nélkül Kecskemét nem lenne ugyanaz. „Mint ahogy a jelenkor alkotásai nélkül se.” – írja Román András 1980-ban.³² Sok helyen olvashatunk hasonló gondolatokat, miszerint a kecskeméti városcentrum színes épületkavalkádja, nem részleteiben, hanem sokkal inkább egységében képvisel értéket. **Ez a fajta szemlélet túlmutat azon, hogy egy-egy épületet önmagában értékeljen; telepítést, jól szerkesztett alaprajzokat vagy művészi értékű homlokzatokat vizsgáljon. Az egyes elemek jelentőségét sokkal inkább a kontextusban betöltött szerepükben, történeti összefüggésükben keresi.** Ez a gondolat a könyvtár esetében is releváns. Az épületre nem önálló építményként, hanem a Kodály Intézet bővítményeként kell tekinteni, mely nem közvetlen módon, emeletráépítéssel vagy toldással próbálta kezelni az intézmény téri bővítési igényeit, hanem a műemléki épülettől fizikailag külön álló, de térbeli viszonyrendszerében hozzá erősen kapcsolódó elemként. Mivel a Kodály Intézet

kerengőjének a Kéttemplom közti oldalán kívül a foghíj volt az egyetlen térbeli és vizuális kapcsolata a tömbön kívüli részekkel, a könyvtár egyszerre vált az Intézet kapujává és az ötödik homlokzatává. A tömbbelső struktúrájának alakítása, a város léptékének folytatása, és ikonikus megjelenése mellett, az épület jelentőségét tovább erősíti az építészeti korok rétegződésében, Kecskemét kulturális folytonosságának láthatóvá tételében betöltött szerepe. A Román András által leírt kulturális folytonosságot bizonyítják a Könyvtárépület mellett id. Janáky István Aranyhomok szállodája, Neuhauser László lakóépülete, amelyek újabb építészettörténeti réteget hoztak létre, és amelyek az előzményekhez méltóan képviselik a település központjában a 60-as, 70-es évek késő modern építészetét. Különösen szerencsés, hogy a folytonosság Kecskeméten nemcsak városi szinten értelmezhető, hanem kisebb léptékben is, a település kiemelkedő hírű kulturális intézménye, a Kodály Intézet történetében és épületállományában is. Az intézmény nevéadója, Kodály Zoltán

→ Archiv felvétel az üvegablakokról

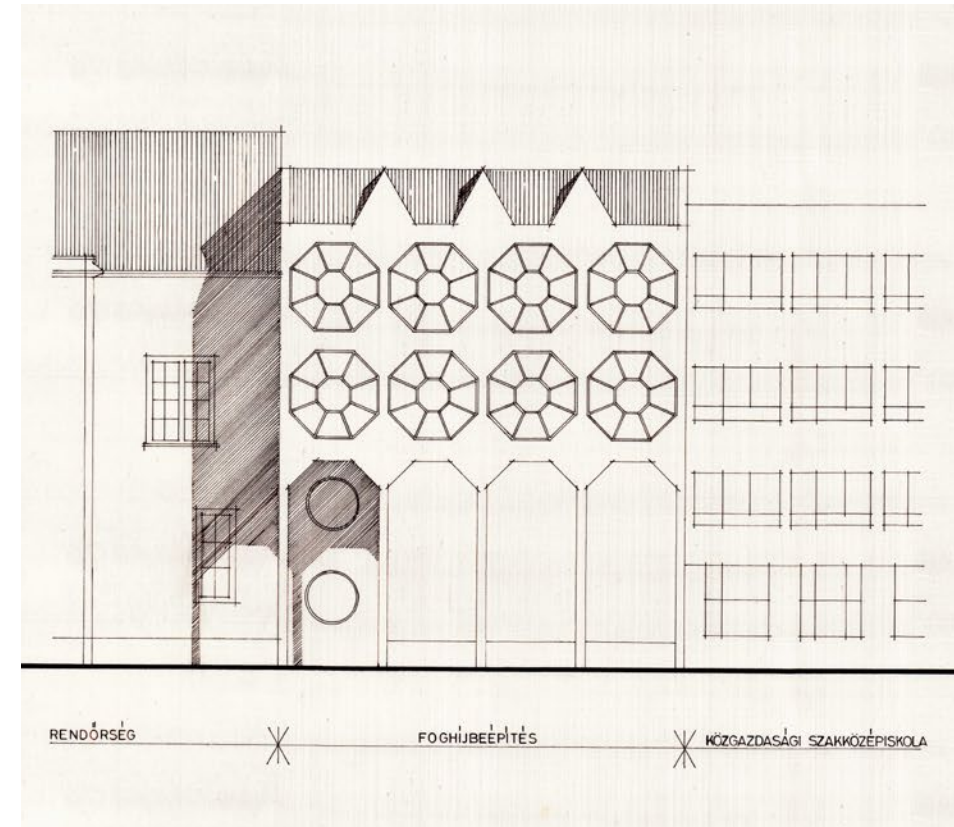

← Archiv felvétel a belső térről

gyűjtésekkel indította és alapozta meg zenei pályáját. **A gyűjtőmunka a zenei értékek továbbvitelének zenetudományban bevett formája, amely éppúgy a folytonosságra irányul, mint a revitalizáció és rehabilitáció az építészeti értékek megőrzésének esetében.** A két életmű több érdekes kapcsolódási pontja között legfontosabb a hagyomány átörökítésének felelősségéről való gondolkodás, ami az utókorra is kötelezettséget ró. A Kodály központ újabb bővítésekor lehetőség nyílik arra, hogy a Kodálytól és Kerényitől kapott szellemi örökségnek megfelelően a különböző korok békés egymásra épülése a városközpont e kiemelt jelentőségű tömbje és meghatározó intézménye esetében tovább folytatódjon.

- 26 Melocco Miklós In: KERÉNYI József: Architectura – Vallomások. szerk. Pálkás György. Budapest: Kijárat Kiadó, 1988.
- 27 „Kivitelezői egyeztetéseken a réstelek adottságai miatt az egyöntetű monolit szerkezetépítés került elfogadásra. (Daruzási–felvonulási nehézségek miatt.) Így a korábbi gazdag plasztikájú, előregyártott homlokzati elemek helyett síkbantartott megoldású, kisebb üvegfelület, a korábbinál gazdaságosabb és egyszerűbb homlokzatot alakítottunk ki.” In: KERÉNYI József: Hagyatéki anyag. Lechner Tudásközpont. Kiviteli Tervdokumentáció, Műszaki leírás.
- 28 KERÉNYI József: Hagyatéki anyag. Lechner Tudásközpont. Kiviteli Tervdokumentáció, Műszaki leírás.
- 29 LÁSZLÓ Ilona: A fák nevében. Búvár, 1985/4, 160-162.
- 30 CSONTOS Györgyi – CSONTOS János: Tizenkét kőműves 3. Portréfilm.
- 31 ROMÁN András: Élő város – élő műemlékek. Építés-építészettudomány, 12. kötet, 1980/1-4, 387-397.
- 32 ROMÁN András: Élő város – élő műemlékek. Építés-építészettudomány, 12. kötet, 1980/1-4, 387-397.

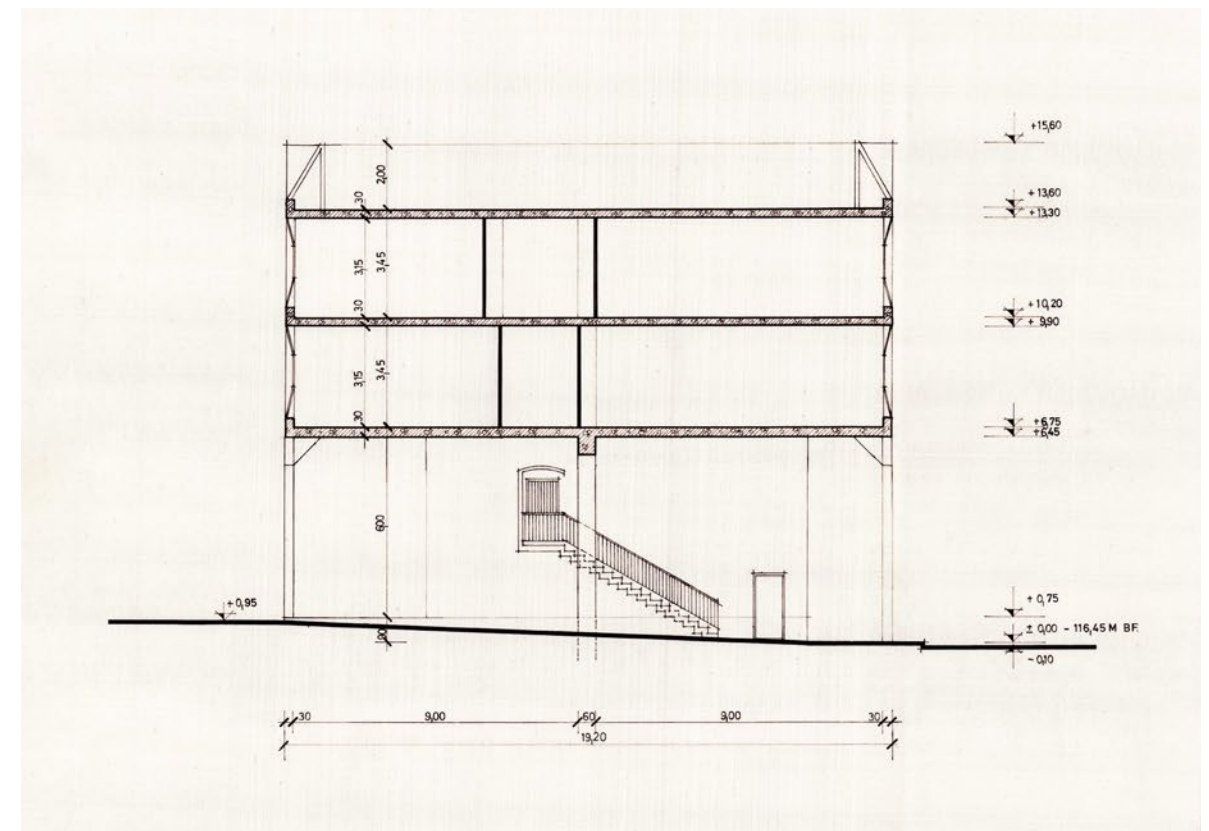
↑ valamelyik épület valahol és valamikor.

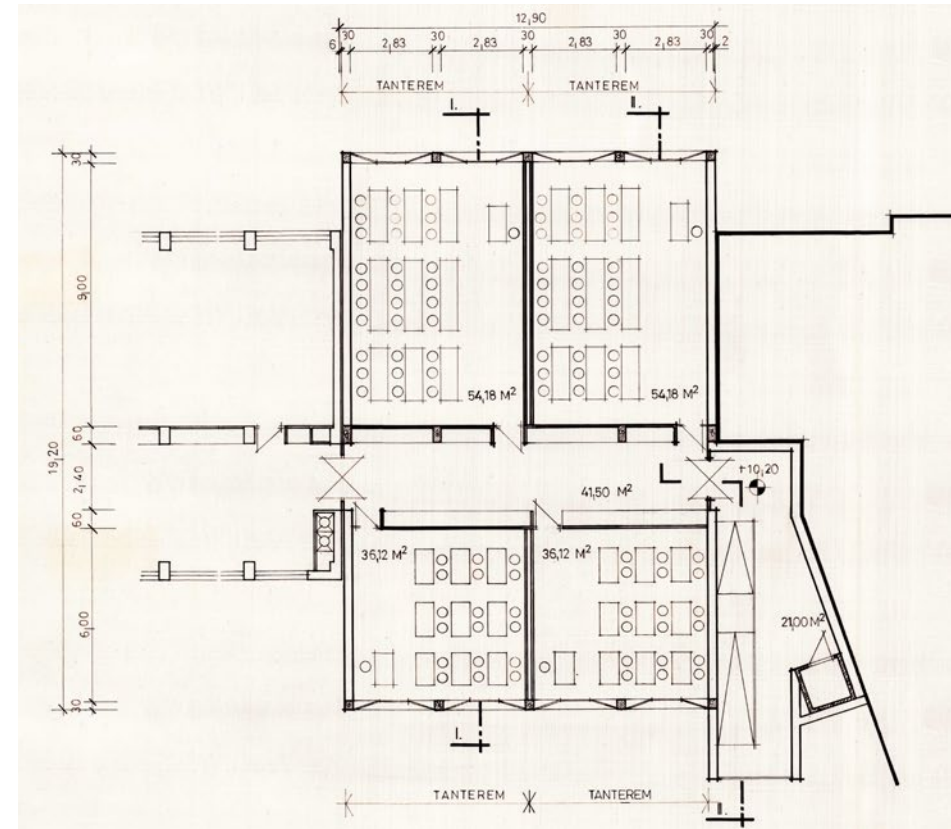

←← Utcai homlokzat napjainkban

← Engedélyezési terv: homlokzati rajz

↓ Engedélyezési terv: metszet

- ← Belső udvari homlokzat
- ← Engedélyezési terv: harmadik emeleti alaprajz
- ↓ Egyedi ablakok és vasbeton attika-fal cserép fedéssel

→ Gyalogos közlekedő a síkból kiugró második és harmadik emelet alatt

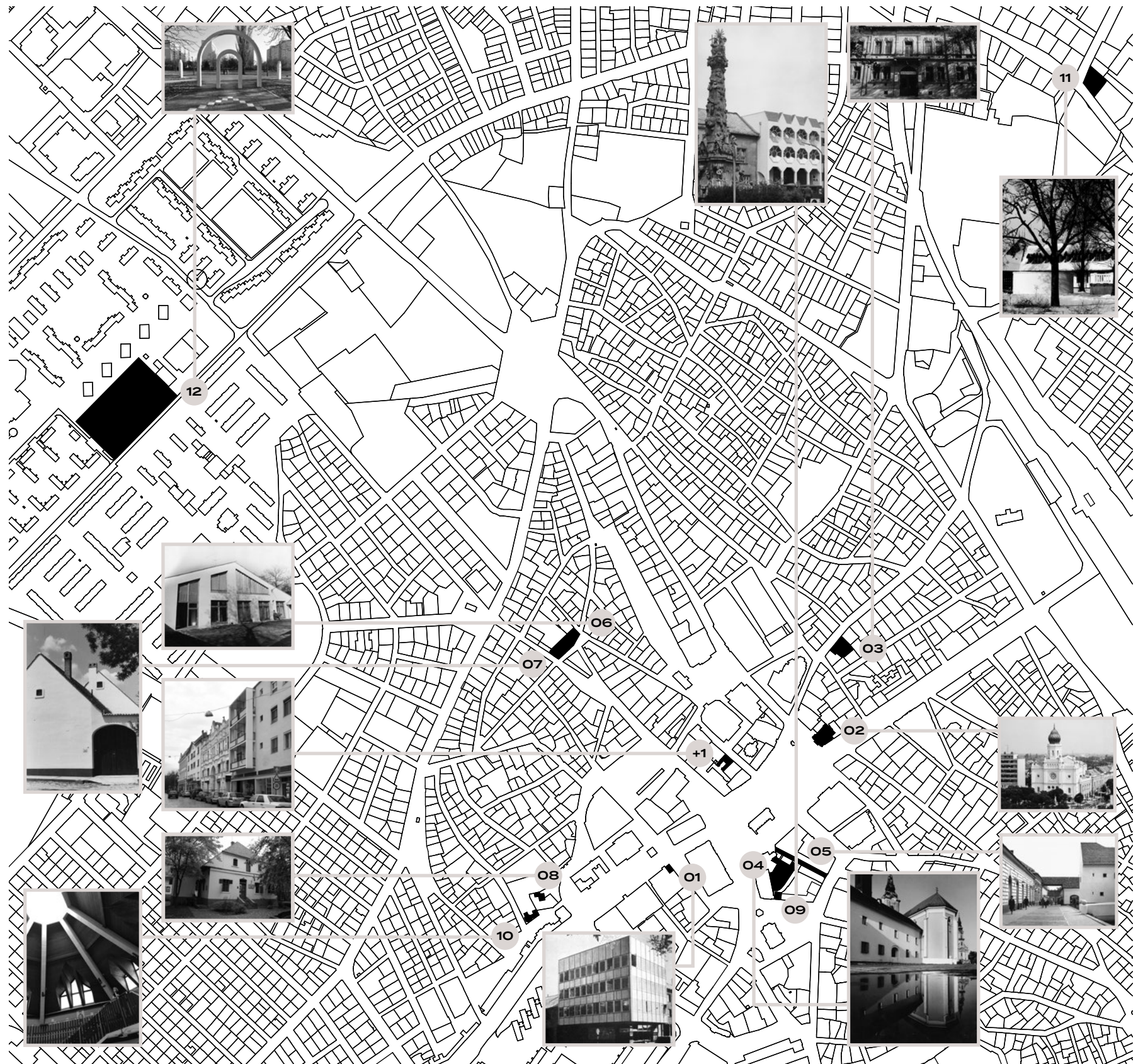
↓ Archiv felvétel a tömbbelsőről a fásítás előtt

→→ Keresztsétány fákkal

- [01] Szolgáltató Ház
1965-1967
Kecskemét, Deák Ferenc tér
- [02] Tudomány és Művészetek Háza
1965-1974
Kecskemét, Rákóczi út
- [03] Bőrkórház
1968-1970
Kecskemét, Nagykörösi utca
- [04] Kodály Intézet
1965-1974
Kecskemét, Kéttemplom köz
- [05] Kéttemplom köz
1971-1976
Kecskemét, Kéttemplom köz
- [06] Szobrász műteremház
1971-1973
Kecskemét, Fráter György utca
- [07] Keramikus lakóház és stúdió
1973-76-82
Kecskemét, Kápolna utca
- [08] Naiv Művészetek Múzeuma
1973-1976
Kecskemét, Gáspár András körút
- [09] Kodály Intézet Könyvtára
1977-1984
Kecskemét, Katona József tér
- [10] Játékmúzeum
1979-1982
Kecskemét, Gáspár András körút
- [11] Rajzfilmstúdió
1979-1982
Kecskemét, Liszt Ferenc utca
- [12] Széchenyi liget
1982
Kecskemét, Széchenyi liget
- [+1]
emeletráépítés megakadályozása
Kecskemét, Arany János utca

A borító belső oldalán Kodály Intézet Könyvtára © Bánhegyesy Antal	23 bal Keramikus lakóház és stúdió Lechner Tudásközpont	38 Kodály Intézet Könyvtára © Bánhegyesy Antal	46-47 [03] Börkórház Élet a régi Kecskeméten csoport www.facebook.com/groups/321603517885906
05 bal Rajzfilmstúdió Lechner Tudásközpont	23 jobb Melocco Miklós a firenzei Pietán dolgozik Vértés György, In: LÁSZLÓFI GYÓRI Zsuzsa: Michelangelo Kecskeméten. Tükör, 1977/4, 21.	39 fent Kodály Intézet Könyvtára Engedélyezési terv: Homlokzati rajz © Kerényi József, Lechner Tudásközpont	46-47 [04] Kodály Intézet Lechner Tudásközpont
05 jobb Kodály Intézet ifj. Soproni Béla, In: LÁSZLÓ Ilona: A zene barátainak háza. Képes Újság, 1976/24, 16-17.	25, 26 Tudomány és Művészetek Háza © Bánhegyesy Antal	39 lent Kodály Intézet Könyvtára Engedélyezési terv: Metszet © Kerényi József, Lechner Tudásközpont	46-47 [05] Kéttemplom köz Lechner Tudásközpont
07, 08 Széchenyi liget © Bánhegyesy Antal	27 fent Tudomány és Művészetek Háza – munkaközi skicc ©Kerényi József, Lechner Tudásközpont	40 Kodály Intézet Könyvtára © Bánhegyesy Antal	46-47 [06] Szobrász műteremház Lechner Tudásközpont
09 fent Széchenyi liget munkaközi skicc © Kerényi József, Lechner Tudásközpont	27 lent, 28 fent Tudomány és Művészetek Háza © Bánhegyesy Antal	41 fent Kodály Intézet Könyvtára Engedélyezési terv: Harmadik emeleti alaprajz ©Kerényi József, Lechner Tudásközpont	46-47 [07] Keramikus lakóház és stúdió Lechner Tudásközpont
09 lent, 10-11 Széchenyi liget © Bánhegyesy Antal	28 lent Tudomány és Művészetek Háza lakatos konzignáció ©Kerényi József, Lechner Tudásközpont	41 lent, 42 fent Kodály Intézet Könyvtára ©Bánhegyesy Antal	46-47 [08] Naiv Művészetek Múzeuma www.kecskepek.com
13 bal Keramikus lakóház és stúdió Lechner Tudásközpont	29, 30-31 Tudomány és Művészetek Háza © Bánhegyesy Antal	42 lent Kodály Intézet Könyvtára – fásítás előtt a tömbbelső Lechner Tudásközpont	46-47 [09] Kodály Intézet Könyvtára Lechner Tudásközpont
13 jobb Kéttemplom köz Lechner Tudásközpont	33 bal Kodály Intézet Könyvtára – légifelvétel 1995 Kodály Intézet	43 Kodály Intézet Könyvtára – keresztsétány fákkal Kodály Intézet	46-47 [10] Játékmúzeum © Juhász Ágnes
15 Keramikus lakóház és stúdió © Bánhegyesy Antal	33 jobb Kodály Intézet Könyvtára Lechner Tudásközpont	44-45 Kodály Intézet Könyvtára © Bánhegyesy Antal	46-47 [11] Rajzfilmstúdió Lechner Tudásközpont
16 fent Keramikus lakóház és stúdió – munkaközi skicc © Kerényi József, Lechner Tudásközpont	34 bal Kodály Intézet Könyvtára – látványterv © Kerényi József, Lechner Tudásközpont	46-47 [01] Szolgáltató Ház Élet a régi Kecskeméten csoport www.facebook.com/groups/321603517885906	46-47 [12] Széchenyi liget © Bánhegyesy Antal
16 lent, 17 fent, 17 lent, 18, 19 fent Keramikus lakóház és stúdió © Bánhegyesy Antal	34 jobb Kodály Intézet Könyvtára – makett © Kerényi József, Lechner Tudásközpont	46-47 [02] Tudomány és Művészetek Háza Lechner Tudásközpont	46-47 [+1] emeletrépités megakadályozása © Juhász Ágnes
19 lent Keramikus lakóház és stúdió – munkaközi skicc © Kerényi József, Lechner Tudásközpont	36 Kodály Intézet Könyvtára Lechner Tudásközpont		
20-21 Keramikus lakóház és stúdió © Bánhegyesy Antal	37 Kodály Intézet Könyvtára Kodály Intézet		

- AKÁCZ László: Bolmányi Ferenc üvegablakai. Élet és Tudomány, 1980/10, 319.
- ALOIS Riegel: A modern műemlékkultusz lényege és kialakulása. In: ALOIS Riegel: Művészettörténeti tanulmányok. Budapest: Balassi Kiadó, 1998, 7-47.
- B. GY.: A pályakezdés első éve. Petőfi Népe, 1965/295, 8.
- CSONTOS Györgyi – CSONTOS János: Tizenkét kőműves 3. Budapest: TERC Kft., 2012, 76-87.
- Dokumentumok a hatvanas évekből. A Művészeti Bizottság jegyzőkönyvei I. Új forrás, 1998. március 30. évf. 3. sz. http://www.jamk.hu/ujforras/9803_15.htm (Utolsó elérés: 2017. 05. 08.)
- Eltűnik egy foghíj. Petőfi Népe, 1983/249, 8.
- FÁBIÁN László: Beszélgetés Kerény Józseffel. „A művész akaratlanul is képviselő...” Film Színház Muzsika, 1983/29, 10-11.
- FEKETE Judit: A jó házak szépen öregsznek. Kerényi József építészete. Magyar Nemzet, 1999/206, 19.
- GUTAI Máttyás: Kortárs építészek Kecskemétről. Kecskeméti Füzetek 15. Kecskemét: Kecskemét Monográfia Szerkesztősége, 2005, 43-64.
- HÁRSFAI István: Kecskemét – avagy a Hírös Város ízeletgetése. Dunántúli Napló, 1981/210, 7.
- HELTAI Nándor: Kecskemét. Budapest, 1967/5, 24-25.
- HORLER Miklós: Műemlékvédelem és mai építész. Magyar Építőművészet, 1972/2, 26.
- IGLÓI NAGY Tibor: Mindennapi reményeink. Magyar Ifjúság, 1984/44, 3.
- JUHÁSZ Ágnes: Rehabilitáció Kecskeméten. Kerényi József hat munkájáról. In: Építész és idő. A 60-as és 70-es évek magyarországi építészeteinek örökségéről. A BME Építőművészeti Doktori Iskola tanulmánykötete 2016/17. Budapest: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építőművészeti Doktori Iskola, 2017, 244-55.
- KERÉNYI József: A Játékműhely és vidéke. In: Fűzi László (szerk.) Forrás. Kecskemét: Forrás Kiadó, 1992, 77-80.
- KERÉNYI József: Architectura – Vallomások. szerk. Pálinkás György. Budapest: Kijárat Kiadó, 1988.
- KERÉNYI József: Építészeletről, határozatokról – jelenidőben. Társadalmi szemle, 1984/1, 88-92.
- KERÉNYI József: Hagyatéki anyag. BME Lakóépülettervezési Tanszék. (jegyzetek, önéletrajzok)
- KERÉNYI József: Hagyatéki anyag. Lechner Tudásközpont. (fotók, tervrajzok, műleírások, skiccek, jegyzetek)
- KERÉNYI József: Kecskemét az utak városa. Városépítés, 1983/3, 10-12.
- KERÉNYI József: Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet, Kecskemét, Kéttemplom-köz. Magyar Építőművészet, 1976/4, 24-31.
- KERÉNYI József: Műteremházak, Kecskemét. Magyar Építőművészet, 1978/3, 30-37.
- KERÉNYI József: Technika Háza, Kecskemét. Magyar Építőművészet, 1975/3, 18-23.
- KOVÁCS Dezső: „Se bánatot, se nosztalgiát ne ébresszünk az emberekből.” Beszélgetés Kerényi József építésszel. Kritika, 1992/8, 25-28.
- KRISKÓ János: Nekem egy egész városom van, „akit” szerethetek. Kerényi Józseffel Kriskó János beszélget. Forrás, 2014/11, 88-124.
- KRISKÓ János: „Úgy kell építeni, hogy se bánatot, se nosztalgiát ne ébresszünk az emberekből a múlt iránt” Kerényi Józseffel Kriskó János beszélget. Forrás, 2012/7-8, 73-82.
- KURUCZ Béla: Kerényi József két hazája Magyarországon. Magyar Nemzet, 1984/297, 5.
- L. M.: Kivilágított színes ablakok. Bolmányi Ferenc új munkája. Esti Hírlap 1974/174, 2.
- LÁSZLÓ Ilona: A fák nevében. Búvár, 1985/4, 160-162.
- LÁSZLÓ Ilona: A házak nem hazudnak. Kerényi József Ybl-díjas építész a katedrán. Képes 7, 1987/50, 14-18.
- LÁSZLÓ Ilona: A zene barátainak háza. Képes Újság, 1976/24, 16-17.
- LÁSZLÓFI Győri Zsuzsa: Michelangelo Kecskeméten. Tükör, 1977/4, 21.
- M. ZS.: 1300 fokon... Magyar Ifjúság, 1977/7, 23.
- MAJOR Máté: A magyar építész harminc éve. In: Major Máté – Osskó Judit: Új építészet, új társadalom 1945-1978. Budapest: Corvina Kiadó, 1981, 375-384.
- MAJOR Máté: „Művészi szabadság és kötöttségek az építő művészetben”. In: Major Máté: Az építészeti új világa. Tanulmányok. Budapest: Gondolat, 1969, 129.
- MEGGYESI Tamás: Települési kultúráink. Budapest: Terc Kiadó, 2008.
- NÁDOR Tamás: Műszak és Mesterek – párbeszéd művészekkel. Budapest: Ifjúsági lap- és könyvkiadó, 1984, 125-136.
- NÉMETHI Györgyi: Látogatás a Kodály Intézetben. Ország-Világ, 1986/13, 16-17.
- POGÁNY Frigyes: Építészet és társalmi művészet*. Építés- és közlekedéstudományi közlemények, 1962/3, 351-385.
- POGÁNY Frigyes: Lépték a városépítészetben. Magyar Építőművészet, 1976/1, 54-57.
- POGÁNY Frigyes: Műemlék és környezete. Műemlékvédelem, 1972/1, 15-18.
- POGÁNY Frigyes: Társalmi művészetek mai problémái. Magyar Építőművészet, 1961/6, 42-46.
- ROMÁN András: Élő város – élő műemlékek. Építés-építészettudomány, 12. kötet, 1980/1-4, 387-397.
- SIMON Mariann: „Művészi szabadság és kötöttségek...” Építészetelmélet a hatvanas években Magyarországon. In: Vámos Dominika (szerk.): arc' 4 – Az Új Magyar Építőművészet melléklete. Budapest: Gyorsjelentés Kiadó Kft., 2000, 24-33.
- SZMETANA György: Kecskemét városközpontjának rendezési terve. Városépítés, 1965/6, 28-32.
- TRIPOLSZKY László: Az építész nem állhat egyedül. Beszélgetés Kerényi Józseffel az építészet két oldaláról, felelősségről és kompromisszumról. Népszabadság, 1983/173, 15.
- TURI Attila szerk.: Kerényi József. Magyar Művészeti Akadémia kiadványa. Budapest: Magyar Művészeti Akadémia, 2014.
- V. M.: Növénytársi várospolitikát. Petőfi Népe, 1975/130, 4.
- VADAS Zsuzsa: Nádterő és vasbeton. Magyar Ifjúság, 1975/3, 10-11.
- VADAS Zsuzsa: Szimfonikus költemény – színes üvegablakokra... Petőfi Népe, 1974/216, 5.
- VARGA Mihály: Az Ybl-díjas építész. Petőfi Népe, 1975/91, 4.

SZERZŐ

© Juhász Ágnes, 2019

KONZULENS

Nagy Márton DLA

SZAKMAI LEKTOR

Bun Zoltán PhD

KÖZREMŰKÖDTEKSugár Péter DLA, Vincze László DLA, Perényi Tamás DLA,
Lechner Tudásközpont**2019-ES FÉNYKÉPEK**

© Bánhegyesy Antal

ARCHÍV KÉPEKKerényi József családja,
Kodály Intézet, Lechner Tudásközpont**KIADJA**Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Lakóépülettervezési Tanszék**FELELŐS KIADÓ**

Dr. Sugár Péter tanszékvezető egyetemi tanár

GRAFIKAI TERVEZÉS

Máthé Dóra

TÁMOGATÓ

Magyar Művészeti Akadémia

KÜLÖN KÖSZÖNET

Nagy Mártonnak a konzulensi munkájáért, a Kerényi családnak a hagyatéki anyag felhasználási engedélyéért, a Lechner Tudásközpontnak a dokumentumok gondozásáért, a kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdióknak és a Tudomány és Művészetek Házának a fotózásban való együttműködéséért, és nem utolsósorban Kerékgyártó Bélának a tanulmány alapjául szolgáló első Kerényi dolgozatomban nyújtott pótolhatatlan segítségéért.

A kiadványt utánn nyomni, sokszorosítani a törvényesen engedélyezett eseteken kívül csak a szerző és a BME Lakóépülettervezési Tanszék hozzájárulásával lehet.

A szerző mindent megtett, hogy a kiadványban szereplő képek forrását, azok szerzőit felkutassa és pontosan feltüntesse. Kérjük, amennyiben tudomása van arról, hogy egyes képek esetében a forrásmegjelölés hiányos vagy téves, jelezze nekünk, hogy a javított kiadásban, valamint a digitális változatban javíthatjuk. Közreműködésüket előre is köszönjük!

„NEKEM EGY EGÉSZ
VÁROSOM VAN,
AKIT SZERETHETEK”

